

Svět - „nejlepší z možných“

Leibniz (snad jako první) uvažoval o světě resp. o jeho stvoření jako o řešení „matematické úlohy“: skutečný svět je nejlepším ze všech možných, je dosažením maxima účinku využitím minima prostředků. O necelá tři staletí později se vynikající anglický astronom vyjádřil mnohem skeptičtěji, když poukazoval na to, že obrovitost vynaložených vesmírných prostředků je v nápadném nepoměru k výsledku (jímž by měl být vznik života a dokonce zrod myslícího člověka. Dnes se nám tento nepoměr jeví dokonce jako ještě nápadnější. Pokusy o „theodiceu“ tím jakoby ztroskotaly, ale je tomu tak opravdu? Po mém soudu není novými poznatky myšlenka „stvoření“ definitivně vyvrácena, ale nepochybně musí být modifikována. Bůh už nemůže být chápán jako nějaký kouzelník, který všechno „ví“ dopředu a který je schopen vytvořit cokoli rázem, v okamžiku, pouhým vyslovením nějaké magické formulky. Nicméně Leibnizův nápad, že ani Stvořitel (tedy Monáda monád) nemůže stvořit cokoli, co by bylo možné nebo představitelné, má v sobě cosi platného: jestliže je náš Vesmír tak obrovský, že nedohlédneme jeho konců, a jestliže bylo opravdu nutné, aby se postupně vytvořilo několik generací hvězd, z nichž právě ty největší se musely gravitačně zhroutit a dovolit tak, aby vznikly těžší prvky, bez nichž by nemohl vzniknout život, a muselo-li trvat tak dlouho, než život i v relativně příznivých podmínkách jedné planety jedné hvězdy v jedné galaxii dospěl až k tak komplikovaným formám nejen ve smyslu biologickém, ale také psychologickém atd., lze z toho sice předčasně usuzovat, že v tom žádný plán, žádný dlouhodobý program nebyl, ale lze také myšlenku „stvoření“ opravit v tom smyslu, že to jednodušším způsobem a rychleji asi nešlo. Opuštění myšlenky „Boha“ jako nadpozemského kouzelníka a mága nemusí nutně vést k závěru, že „historie“ („vývoj“) Vesmíru je jen „náhoda“, postrádající smysl, nebo že život na naší domácí planetě je jen náhodný plesnivý povlak, který s vesmírnými procesy nemá žádnou souvislost. Opouštíme-li naivní a nezralý optimismus Leibnizův, nemusí se hned oddávat neméně naivnímu a přímo hloupému, neméně předsudečnému pesimismu resp. nihilismu zamítání všeho, co připomíná jakýkoli plán a smysl. Měli bychom být opatrní zejména proto, že takové zavrhování nějaké myšlenky předem a v celém rozsahu je ve skutečnosti neproduktivní nebo málo produktivní, přinejmenším dlouhodobě (i když někdy jistě zjednodušení může nějak dočasné „pozitivní“ výsledky přinést).

(Písek, 070727-1.)